

LICHTWARK, ALFRED

Nordtyska städer från automobil. :
Auktor. öfvers. för Ord och Bild. Med 8
bilder.

1908

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

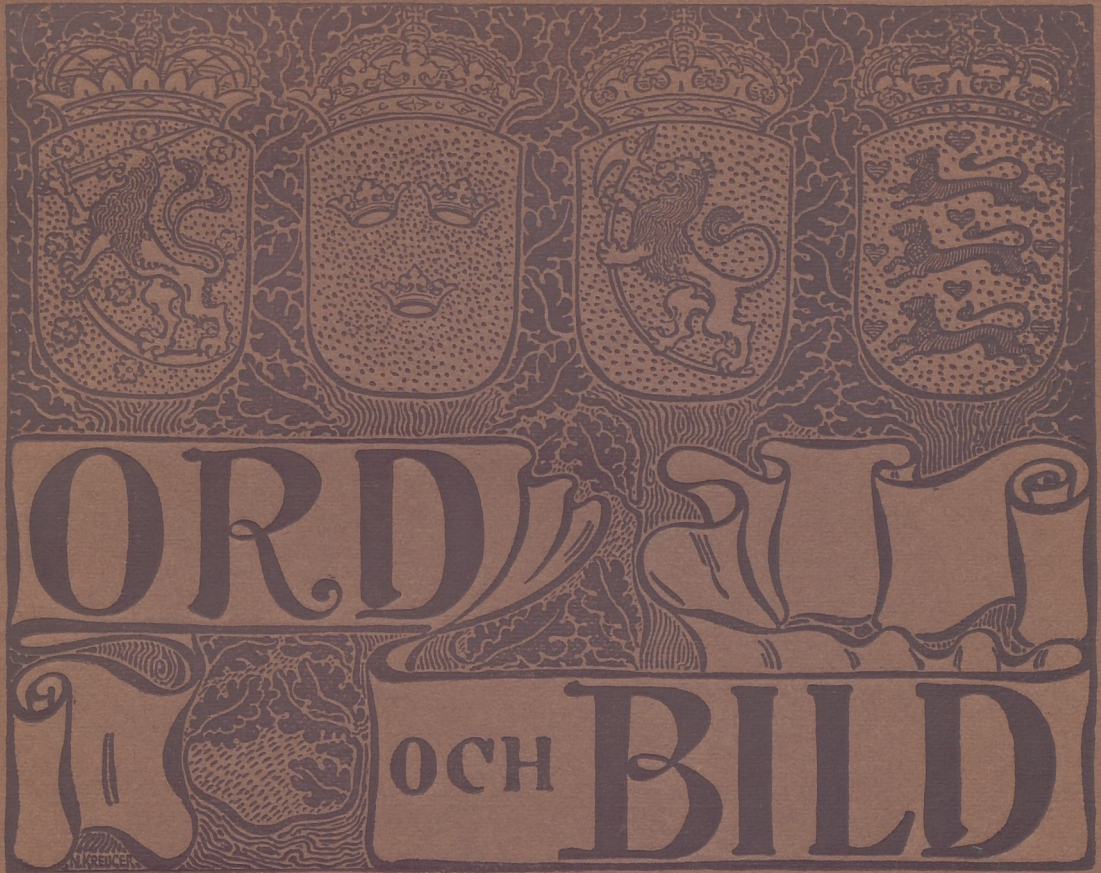
SÄRTRYCK UR

*Rea
Europe
1908*

SJUTTONDE ARGÅNGEN

1908

ELFTE HÄFTET

NORDTYSKA STÄDER FRÅN AUTOMOBIL

AF ALFRED LICHTWARK

Med 8 bilder

50 08/624.

STOCKHOLM 1908

KUNGL. HOFBOKTRYCKERIET, IDUNS TRYCKERI-A.-B.

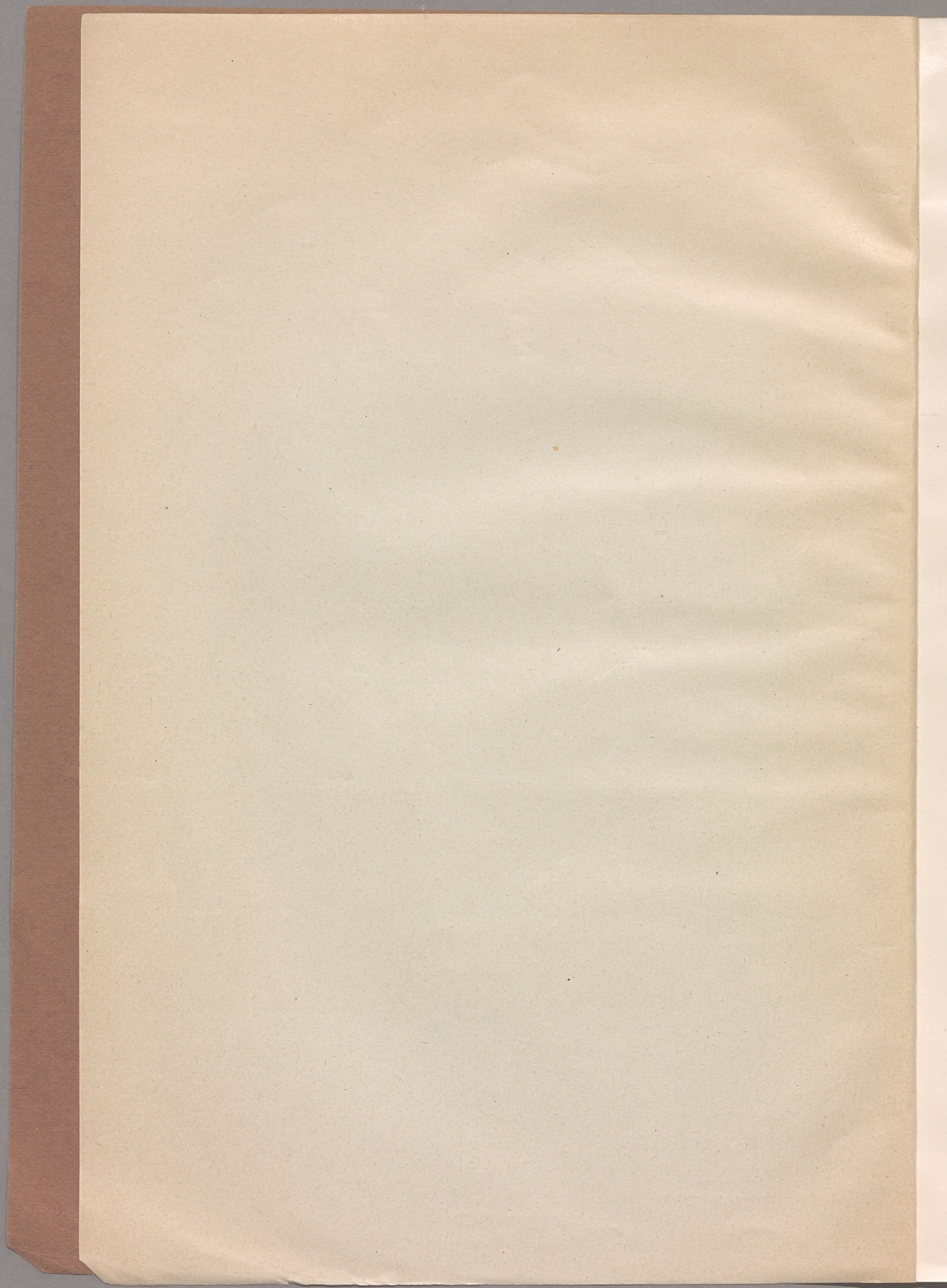
STARKY & CO. JR.

STATIONER - 100 N. 1ST ST. - ST. LOUIS, MO. 63102

OLD

STARKY & CO. JR.

ST. LOUIS, MO.

JAKOBS VÄLSIGNELSE. OLJE.
MÅLNING AF REMBRANDT
HARMENSZ VAN RIJN (1656).

Silfveparres nya graf. a. b.

I galleriet i Kassel.

Silversparres nya graf. a. b.

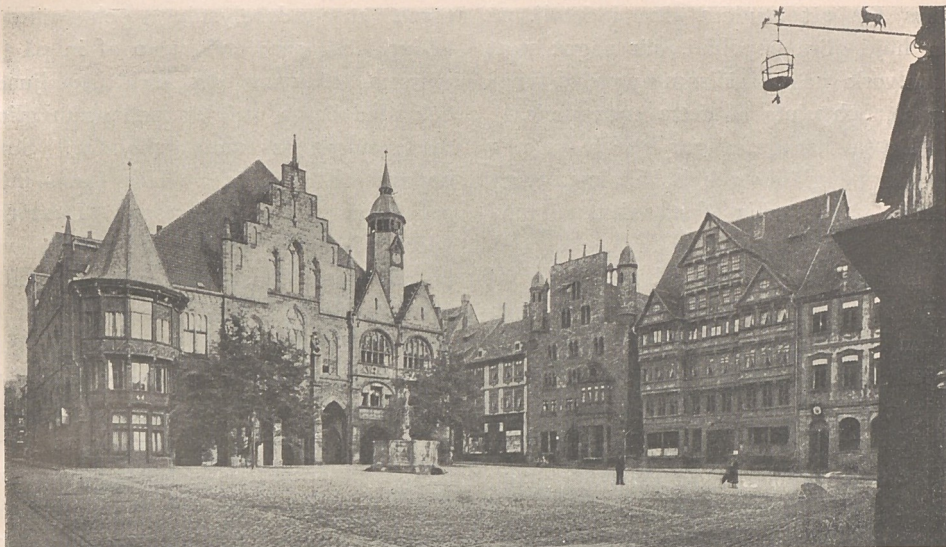
FAMILJEBILD. OLJEMÅLNING
AF REMBRANDT HARMENSZ
VAN RIJN (OMKR. 1668—69).

I hertigliga museet i Braunschweig.

... in dem Jahr 1810 ...
... die erste ...
... der ...
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...
... die ...

RÅDHUSET OCH TORGET I HILDESHEIM.

NORDTYSKA STÄDER FRÅN AUTOMOBIL

AF ALFRED LICHTWARK

AUKTORISERAD ÖFVERSÄTTNING FÖR ORD OCH BILD*

Med 8 bilder

EN SVENSK KONSTNÄR, hvilken såsom knappast någon före eller samtidigt med honom förmått gifva uttryck åt sitt lands skönhet och egenart, önskade lära känna ett stycke Nordtyskland bortom den stora stråkvägen — landet, byarna, de medelstora och mindre städerna. Han hämtade mig med sin automobil i Hamburg, och gynnade af förra höstens varma sommarväder fär-

dades vi från den 19 till den 22 oktober i en vid både öfver Braunschweig och Kassel genom Lahndalen till Kochem.

Meningen var att få ett allmänt intryck af den tyska naturen, de tyska bygderna, att låta bilderna hopa sig och utfylla hvarandra, så att resultatet blefve ett slags typisk föreställning om det tyska landskapets, den tyska byns, den tyska medelstora stadens och småstadens karaktär; ungefär som om man toge sig för att på samma plåtar efter hvarandra fotografera trettio fotbollsspelare, trettio kapproddare, trettio officerare för att af de gemensamma drag, som yrket påtryckt ansiktena, finna fotbollsspelarens, roddarens och officerens typ.

Vi ämnade icke stanna på någon

* Ur 13:e bandet af Jahrbuch der Gesellschaft Hamburgischer Kunstfreunde — en konstpublikation i liten upplaga, tryckt som manuskript — hafva vi med författarens benägna medgifvande öfversatt ofvanstående utdrag ur en intressant reseskildring, som af utrymmesskäl ej kan inflyta i sin helhet.

plats för att studera den i detalj, på sin höjd göra uppehåll, där något stort konstverk, någon sällsam byggnad fanns att se, och njuta af detta enda verk.

Dessa härliga dagar blefvo för mig så rika på glädje och behållning, att jag gärna skulle vilja fästa dem i minnet.

Dagen före afresan hade jag visat våra samlingar i Hamburg för konstnären och hans reskamrat, en svensk officer, och gjort dem sällskap på en utflykt till Elbe.

Konstnären och hans båda gäster, officeren och jag, kompletterade hvarandra så lyckligt till temperament, intressen och erfarenheter, att vi på förhand kunde vara förvissade om en liflig och angenäm resestämning. Från första stunden var samförståndet så säkert och jämnt, som om vi redan förut gjort en liknande färd. En sådan grundstämning är ännu viktigare på en automobil än på ett fartyg, ty passagerarna äro här ännu mera hänvisade till hvarandra och ännu närmare hopförda i afseende på utrymmet.

Hildesheim.

Det var skymning, när vi kommo till staden. Gator och bodar voro klart upplysta, och på trottoarerna knuffades och trängdes folk som i en storstad. Rörelserna voro blott långsammare, och man fick det intrycket, att de promenande hade god tid och intet särskildt mål för sin vandring.

När vi efter intagen måltid gingo ut på gatan, var den nästan tom, och öfver gaflar och tak göt sig ett månsken, ljust som dagen. Det måste vi njuta af i denna liksom enkom därför lämpade stad.

Lyckligtvis hade endast hufvudga-

torna storstadsbelysning och väldiga bodar. Så snart vi veko af in på bigatorna, försvann det elektriska ljuset, och med långa, mörka mellanrum glimmade några ensamma gaslyktor. Småbodarna hade släckt. Här fanns intet som motarbetade månskenet. Lyktorna voro på gammaldags sätt fästa vid husen, hvilket åstadkommer en ljusfördelning, hvars charm vi storstadsbor ej längre känna till. I stället för att ljuskenet rycker en in på lifvet, flödar ut från bodarna på ömse sidor om gatan, utgjuter sig från bågglampornas upphängda månar, susar förbi i elektriska spårvagnar eller dallrar fram öfver körbanan på droskor och mindre fordon, i stället lysa på dessa mörka, krokiga gator lyktorna helt ensamma och sända ostördt ut sina strålar, tills de försvinna i natten. Som lyktan sitter där, fast vid husväggen, kan dess sken riktigt breda ut sig i gatans mörker. Öfver den klart belysta väggen bakom jagar det långa, skarpa skuggor af något hufvud i byggnadens fris eller någon utskjutande skylt; och till husraden midt emot skickar det försiktiga strålar, som endast här och hvar med famlande händer ur mörkret leta fram något utstående eller blankt föremål. Ofta kan man också dämna för denna ensamma ljuskälla genom att vika om ett framskjutande hörn, och då blir månskenet allenarådande och går sin väg rakt fram som allt ljus, breder ut sig öfver körbanan, kastar skuggor från hindrande gaflar och tak i stora svarta schok på gatorna eller de blänkande husväggarna. I detta dunkel inbäddas de upplysta rummens enstaka fönster. De se nästan ut som om de endast vore ljusa rödaktiga färgfläckar.

Hvilka underliga och underbara skådespel sågo vi icke på dessa gator!

Det gamla torget framför rådhuset var en ypperlig lekplats för månskenet.

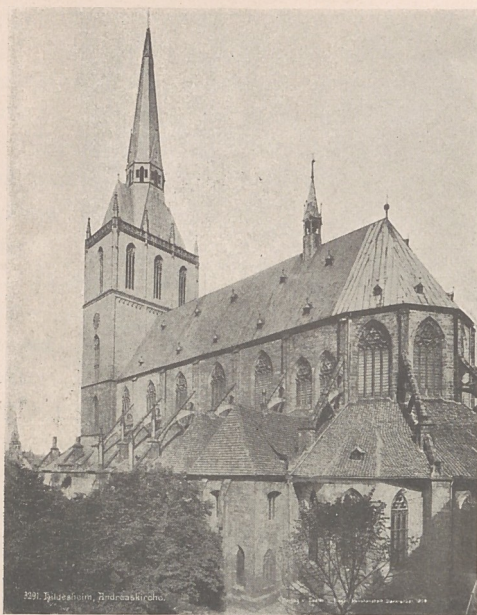

DOMKYRKAN I HILDESHEIM.

Här kunde det smeka den fantastiska rådhusfasaden, det käcka lilla tornet som sträfvat uppåt mellan låga gaflar, den stora hufvudgafveln och den mäktiga, nästan från byggnaden lösgjorda hörnerkern. Här kunde det glida in i de höstliga trädskronorna, leka med brunns rinnande vatten och på torgets stenläggning måla af de omgifvande höga husens gaflar och torn. Vi stodo vid brunnen och tröttnade ej att se oss om. Månskenet var så ljust, att vi kunde urskilja det höga brunnskalets förvittade reliefbilder lika bra som vid dagsljus, ja kanske ännu bättre, ty månskenet målade med djupare skuggor. Det var bilder af dessa vanliga hedniska, judiska och kristna hjältar, som de nordtyska borgarna älskade att hafva för ögonen såsom sina förebilder i jordelivets kamp och strid.

Vi gingo nedåt, förbi Andreaskyrkan med sitt kompakta torn — konstnären

måste gång på gång vända sig om för att betrakta det —, lämnade så gatudalens mörker och stego uppför de många trapporna som leda till den gamla domkyrkan. Detta var det skönaste vi sågo. Vi befunno oss på den norra sidan, där en allé leder fram till vapenhuset och en liten dunge upptager den gamla kyrkogårdens område. På denna vidsträckta öppna plats tycktes oss månskenet ännu ljusare än på något annat ställe i staden. Där vi stodo vid ingången till den gamla alléen, sågo vi i andra änden ljus lysa från vapenhuset och hörde dämpad musik. Det var aftongudstjänst. Månskenet silade genom de redan glesnade kronorna, och mellan grenarna skymtade ljuset från kyrkan. En färgton af en obeskriflig, liksom förändligad skönhet utstrålade från taken på de låga kapellen. Det kunde icke vara skiffer som lyste på det viset, icke heller bly som återspeglade ljusskenet,

ANDREASKYRKAN I HILDESHEIM.

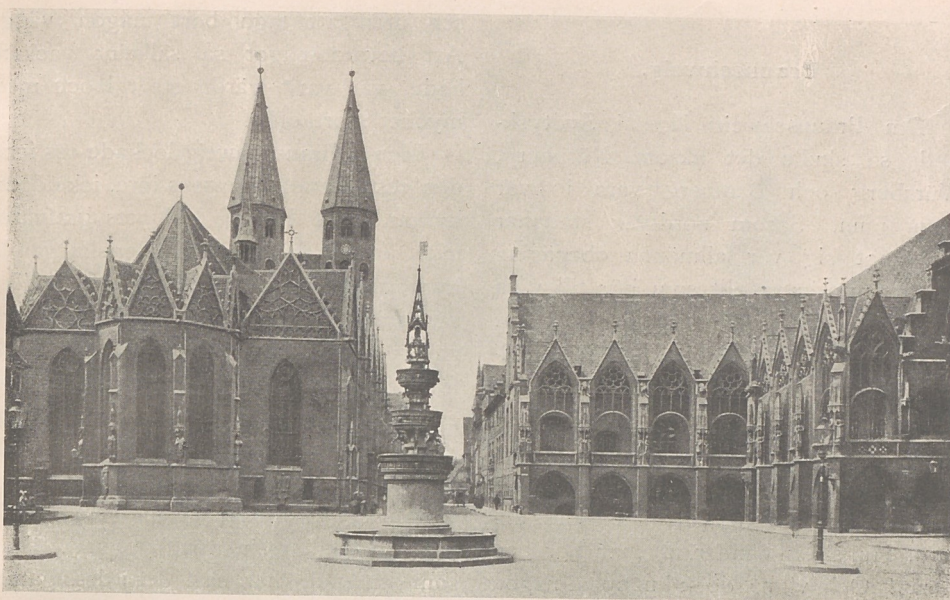
så att det såg ut som om taken vore vitglödgade. Jag mindes, att jag en gång vid en eldsvåda sett brinnande zink droppa ned från ett tak. Det hade samma kalla hvita glans och samma grönaktiga skugga. Här måste det ha varit koppar, hvars beläggning i denna mindre starkt vattenmättade luft har en ljusare ton än hos oss vid kusten, samma ton som månskenet, och hvilken nu i månskensbelysning flammat upp till vit glöd.

I det vi närmade oss den mörka kyrkväggen, fäste konstnären vår uppmärksamhet vid en fantastisk syn, som vi i första ögonblicket icke kunde tyda. I domkyrkans skugga stod under träden en skimmel, öfver hvilken dansade det röda skenet från en lykta. Vi sågo icke lyktan och icke heller genast mannen som bar den och som tycktes irra omkring vid kyrkväggen. Hvad hade han där att göra? Det var en arbetare som på lördagskvällen samlade hop visset löf från domkyrkoplatsen och som kört fram med sin vagn till kyrkan.

Denna plats är planlagd med en sådan återhållsamhet och en sådan ädel smak, att jag i Tyskland knappast skulle kunna nämna något exempel på så mycken konstnärlig vishet och så fin takt. Mot norr träddungen och alléen, södra sidan fri från träd och den ärevördiga byggnaden på samma gång skild från och förenad med domkyrkoplatsen genom — en trädgårdsanläggning. Ordet väcker förfäran: man tänker på alla de olämpliga naturparkstillställningar i hjärtat af gamla städer, som det nittonde århundradet infört och det tjugonde hittills tolererat. Men här finnas inga bedröfliga buskager, inga slingrande gångar. Domkyrkan reser sig från en grön gräsmatta, som afskiljes från platsen utomkring genom en låg mur. Denna senare är alldeles jämn, utan ornament, icke fullt knähög och öfverst slätt rundad. Bakom denna ljusa, låga mur, som löper parallellt med kyrkväggen och framtill i rät vinkel kröker sig efter tornet, bildar den mörka gräsmattan en alldeles jämn, flat yta. Vi kunde icke nog beundra denna smakfulla anläggning. I tider af säker konstnärlig smak hade den ej inneburit något anmärkningsvärdt, ty då hade den varit själffallen. Men i våra dagar är det en ädel gärning, att låta platsen vara sådan den är, att icke kanta gräsmattan med buskar och att icke förse den låga muren med ett gotiskt galler.

På hemvägen måste vi ännu en gång passera den trånga gård, vid hvilken den stolta Andreaskyrkan ligger, och beskåda det trotsiga tornet, där det höjer sig utan några lekfulla ornament, endast verkande såsom massa.

Nästa morgon återsågo vi alltsammans vid dagsljus, gladde oss åt korsvirkes- och stenhusen, skrattade åt de ymnigt på alla fasader utströdda små nakna kvinnofigurer, som

DOMKYRKAN OCH RÅDHUSET I BRAUNSCHWEIG.

af inskrifterna kännetecknades såsom dygder, hvilka borgaren borde utöfva, och laster, för hvilka han borde akta sig — utan inskrifterna hade man oupphörligt kunnat förväxla laster och dygder —, vandrade mellan två gudstjänster i korsgången bakom domkyrkan och fröjdade oss åt det pittoreska i denna sirliga gamla romanska korsgång, promenerade genom staden till de andra gamla kyrkorna och upp på den höga vällen och foro så vid middagstiden till Braunschweig — utan att hafva sett domkyrskatten, bernwärtsbronserna, bernwärtskorset eller museet.

Den svenske konstnären sammanfattade sina intryck af resans första dag. Hvad som slagit honom såsom särskildt tyskt hos de städer, han så hastigt besett och hvilkas spridda drag för honom smält samman till en enhetlig bild af den tyska småstaden, var att många af de byggnader, som borgare och myndigheter ännu betjänade sig af, utmärkte sig för en så hög ålderdomlighet —

detta utan att de visade minsta tecken till förfall, också om de ett halft eller till och med ett helt århundrade stått där i snö och regn.

För mitt minne tecknade sig tydligt de många engelska städer jag nyss förut besökt, framför allt Chester, som jag i årtal hade längtat att få se och om hvilken engelsmännen säga, att den är den enda stad med medeltidsprägel som de ännu ha kvar. Hur föga finnes ändå som är verkligen gammalt i Chester, hur mycket är icke blott skrytsam teatergrannlåt!

Och ändå hafva de praktiska engelsmännen från de få byggnadsidéer Chester erbjuder härledt en hel ny arkitektur (som vi tyskar nu göra efter), medan vi först nu börja att taga upp några ornamentala bagateller af den oändliga, omätliga skatt af byggnadsidéer, som det tyska borgarhuset alltsedan medeltiden rymmer.

När skola vi komma till kärnan?

Braunschweig.

Om Braunschweig läge i Sydtyskland, så skulle det liksom Nürnberg, Würzburg och Bamberg vara i hvar mans mun. Såsom nordtysk stad har det emot sig vår allmänna obenägenhet att uppskatta allt som hör till våra nordligare bygder. Därtill kommer, att det saknar goda tågförbindelser och att hoflifvet under flera människoåldrar legat nere. På så vis har Braunschweig, trots all sin skönhet och alla sina skatter, till och med i Nordtyskland fört en trolldomsbunden stads tillvaro. Hur sällan händer, att man hör den prisa! Och vi ha dock knappast någon gammal stad i norra Tyskland, som på det hela taget kan mäta sig med denna. Den gamla vackra och i hög grad lifaktiga platsen har likväl all utsikt att under det nya regentskapet ryckas upp till en medelpunkt.

I förbifarten beundrade vi domkyrkan och Henrik Lejonets borg med den mäktiga härskarsymbolen, lejonet på sin höga sockel, och den förtjusande gamla borggården, som omgifves af den härligaste och mångfaldigaste arkitektur: byggnader från den romanska och gotiska tiden, träpalats af yppersta stil, ett af Tysklands vackraste rokokopalats, Viehwegska huset, o. s. v. ända till byggnader från vår tid. Tyvärr har utsikten öfver en af Tysklands vackraste torngrupper nyligen blifvit stängd genom uppförandet af hotellet Deutsches Haus. Jag kan icke återse den plats, där fordom de ljusa tornens smäckra former höjde sig öfver de gröna träden, utan att känna ett styng i hjärtat. Det gamla träslott, som utgjorde den ena kulissen, står ännu kvar. Denna utsikt var icke blott en af Tysklands skönaste stadsvyer, den vidgade den trånga plat-

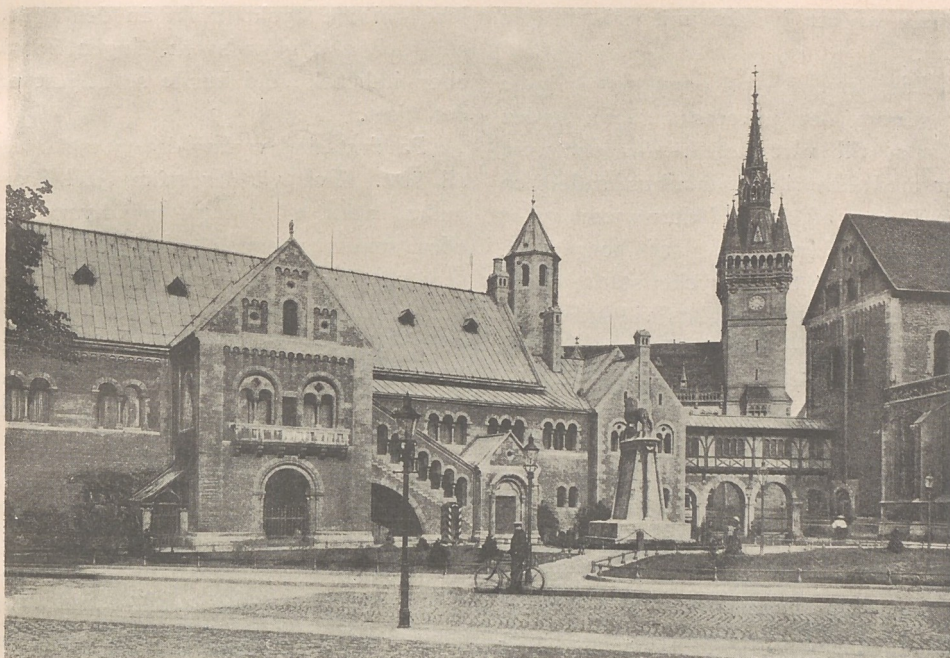
sen utan att taga bort någon vägg. Att bevara något så sällsynt vackert hade väl varit värdt ett till och med mycket stort offer.

Men i Braunschweig lockade oss icke den restaurerade borgens inre, icke domkyrkan med Henrik Lejonets grafvård, icke anblicken af de måleriska gamla kyrkorna, gatorna och torgen, hvilka sällan äro så breda och rymliga i andra gamla tyska städer — vi hade först och främst kommit hit för museets skull, ja, egentligen för en enda tafvas skull, Rembrandts familjebild.

Museet är redan sedan flera år tillbaka inrymdt i sin nya byggnad. Den som en gång har sett det i dess gamla bostad kan dock icke känna sig riktigt hemmastadd ännu. Sant är, att där var obekvämt, att där icke kunde eldas, att där var fullt med vinklar och vrår och att öfverskådlighet saknades. Men hur bra hade icke taforna det, och hur hemlighetsfullt löpte icke rummen in i hvarandra! Man lämnade museet med en känsla af utrymmets och skatternas oändlighet och outtömlighet.

Det nya museet är byggdt efter det vanliga schemat. På nedre botten stora salar för gipsbilder, möbler och småsaker, en trappa upp tafvelsalar, smårum för målningar och ett för kopparstick, två trappor upp samlingar af mynt, keramik, förhistoriska föremål m. m. I detta museum kan man inte gå vilse. Allt är klart och öfverskådligt, men också nyktert och abstrakt. Tafvelsamlingen har för min känsla förlorat otroligt i denna lokal. Salar med öfverljus och af en förfärande höjd, så att taforna hänga öfver hvarandra i ända till tre, fyra rader, samt stämmingslösa smårum med sidobelysning.

Då vi stodo framför Rembrandt var dock allt glömdt.

HENRIK LEJONETS BORG I BRAUNSCHWEIG.

Bland de rembrandtsmålningar som finnas i tyska gallerier är denna en af de skönaste.

Så länge man står inom dess trollkrets håller man den för den allra skönaste. Ett sent verk från den tid, då konstnären absolut behärskade sin konsts alla uttrycksmedel. Färgen har här blifvit en ädel materia med en skönhet som af ädelstenar och blomblad. Enhvar, som har ögon att fatta med, hänföres af den rent materiella verkan hos taflans spacklade yta. Och denna Rembrandts sista, fullmogna konst, som genom en hel värld är skild från hans första, har ändå intet pretiöst, ty öfver uttrycksmedlen råder här den högsta kraft. Jag känner intet stilleben i världen, som i ren målerisk prakt och stämning närmar sig detta underverk. Men med stillebensskönheten uttömmes icke dess innehåll. Det är icke ett återgifvande af kött, blommor, tyg och smycken, utan en storstilad och

af det högsta innehåll fylld människoframställning.

Vi fördjupade oss i alla detaljerna. Den svenske konstnären kunde icke få nog af färgernas trollmakt. Det var honom en glädje att följa och iakttaga dem på den glänsande huden, i klädernas prakt eller smältande harmoni, i smyckenas glans och blomsterkorgens svala friskhet. Men plötsligt sammansmälte den genom åskådarens vilja isolerade detaljen med alla öfriga detaljer till en stor enhet, den imponerande bilddikt, som för mästaren varit hufvudsaken, och betraktaren tvangs att andaktsfullt träda tillbaka.

Vi hade kunnat lämna museet och staden efter att hafva sett och njutit af detta enda konstverk, men vi kunde likväl icke förmå oss att gå förbi de öfriga taflorna af Rembrandt, Rubens, Moro, Floris. Intrycket af den enastående familjetaflan fyllde oss dock till den grad, att vi öfverallt hade en

känsla af att ha kommit på ett lägre plan.

Långsamt och på omvägar vandrade vi genom den pittoreska gamla staden tillbaka till vårt hotell. Braunschweig har med sina rika gamla husfasader och sina liksom af sig själf fritt utvuxna gator ett genomgående drag af borgarstad. Det nya slottet, en mycket ståtlig byggnad, med sin paradplats vid sidan om staden gifver genast till känna hvad det är, nämligen ett oorganiskt info-gadt stycke från ett senare tidsskede.

Kassel.

Den resande som kommer till Kassel på järnväg brukar icke så lätt lära känna stadens rätta väsen, ty han beträdder dess mark på en tillfällig och betydelselös punkt.

Vårt fortskaffningsmedel förde oss söderifrån öfver den gamla Fuldabron direkte in i den nere vid floden belägna medeltidsstaden, som säkerligen utvecklats sig ur ett befast brohufvud. I förbifarten sågo vi från bron de måleriska gamla slotts- och fästningsbyggnaderna vid Fulda, till hvilka sällan den resande kommer. Färden fortsattes genom de gamla slingrande gatornas labyrint med skymtar af egensinniga ålderdomliga tyska hus — delvis af stor skönhet — och slutade uppe vid Königsplatz, där gatornas raka linjer, torgen och fasaderna icke längre tala tyska, utan franska. Kassel, liksom andra tyska furstestäder, består af en rent tysk gammal stadsdel med gamla slott och förvaltningsbyggnader i tysk stil samt en ny del, som stammar från den absoluta furstemaktens dagar och som verkar genomgående romansk med sina regelbundna anläggningar och sin slottsarkitektur. I grund och botten är dock allt detta

icke mindre tyskt tänkt än den nedre stadsdelens byggnadsverk. Ingen fransk eller italiensk stad kunde se ut just på det viset.

På fantasien verkar denna tudelning alltjämt. Två världar stöta intill hvarandra, utan att tränga in i hvarandra eller smälta samman. Hvar och en, som uppehåller sig några dagar i Kassel och med öppna ögon ströfvar omkring på gatorna, kan för sig återuppväcka lifvet i det medeltida Kassel, där furste och borgare helt nära hvarandra och skyddade af samma murar, samma vattendrag bjödo den yttre fienden trots. Och i den öfre, i furstens stad kan han föreställa sig de känslor, som drefvo denne och hans hof att under sjuttonhundratalets trygghet och fred fly bort från det tränga och bullersamma gamla stadsnästet och skapa sig en ny, rymlig och monumental värld. Invånarna i medeltidens städer eller borgar skulle icke ha kunnat fatta, att människor kunde hafva behof af ett så vidsträckt område för sina bostäder som från den ändlösa parken vid »Aue» längs Fulda, öfver furstestaden och dess mäktiga terrasser ända bort till Herkulesbilden vid Wilhelmshöhe.

Vi måste hela tiden hafva i minne, att vi hade kommit för att se Rembrandt i galleriet och icke för att se Wilhelmshöhe och icke för att se Wilhelmsthal, hvars rokokoinredning är så väl bibehållen, att de herrar och damer, som en gång suttit på dess stolar och ordnat sina spetsjaboter framför dess speglar, när som helst skulle kunna flytta in igen.

Vi hade genast ämnat söka upp Rembrandt, men i den första salen stannade vi icke strax framför hans berömda landskap, utan framför Frans Hals' båda taflor. Den svenske konstnären, som icke hade sett dem på länge, var helt

UTSIKTEN FRAMFÖR MUSEET I KASSEL.

öfverraskad och förtjust. Han tillstod, att Hals icke alltid var honom sympatisk. Dessa båda glänsande konstverk höllo honom länge fångslad.

Bland Rembrandts taflor hade vi särskildt utsett åt oss »Jakobs välsignelse».

Det är det enda verk af Rembrandt i hela galleriet, som har en vägg för sig. Kassalgalleriet har icke blott den bästa belysning och de mest proportionerliga salar af alla tafvelgallerier jag vet, det hör också till de bästa i fråga om taflornas placering. Man känner, att föreståndaren länge innehåft sitt ämbete och gifvit sig tid och ro att efter hand ordna och förbättra detaljerna. För Rembrandtstaflorna står dock ännu åtskilligt kvar att önska. Vi skulle gärna vilja hafva dem närmare hvarandra och befriade från allt främmande sällskap. Vi hade icke tillfälle att tala

med föreståndaren om saken; såsom jag känner honom har han dock säkerligen gjort sina försök i denna riktning, men uppgifvit dem af giltiga skäl. Att gifva »Jakobs välsignelse» några grannar — om det så skulle vara af mästarens egna verk — låter icke tänka sig.

Som det är förlorat dock taflan genom en icke fullt tillfredsställande ram och, enligt vår uppfattning, genom färgen på tapeten. Dessa yttre ting kräfvat långt större beaktande än man hittills bestått dem. Icke halfva antalet museer har förmått att på lämpligt sätt försörja sina anförtrodda skatter. Jag är alltför artig. Hvarför icke säga rent ut: ej ett enda. Väggarnas färgton och ramarna äro bra, när man icke märker dem. Hos »Jakobs välsignelse» gifver man akt på bådadera. Ramen, en smal guldlister, äter ut taflan. För en annan målning kunde den vara den rätta. Här är den

för svag. Taflan har flera stora, summariskt behandlade ytor. Mästaren har inskränkt sig till det nödvändigaste vid angifvandet af detaljerna. Han tog väl den omgivande ramens sammanhållande kraft med i räkningen. Men här sviker gulddlisten. Den är så svag, att taflan flödar ut öfver den. Och så bakgrunden. Det är kanske bra, att den har en kall ton. De icke särdeles fina, turkosfärgade tapeterna verka dock väl brokigt tillsammans med det gula och röda i målningen, och Rembrandt skulle näppeligen hafva känt sig nöjd. Konstnären gjorde med händerna en ram för ögonen och isolerade taflan. När jag följde hans exempel, föreföll det mig som om taflan med ens blefve helt annorlunda stämd. Dess ton fick klang och fyllighet, men blef åter matt, så snart guldramen och tapeten fingo göra sin verkan gällande. Vi beslöto att rekommendera en mörk ram af något ädelt träslag (dock icke ek!) och en hvit eller grå väggtön.

»Jakobs välsignelse» har tillkommit ungefär tio år senare än familjetaflan i Braunschweig.* Man ansåg fordom, att den var ofullbordad, men Eisenmann har säkert rätt, när han påpekar att Rembrandt svärligen torde hafva försett den med namn och årtal, om han hade ämnat att vidare utarbete den. Till kompositionen har den en yttre likhet med den braunschweigska familjetaflan. På båda gruppera sig fullvuxna kring barn. Men accenten är en helt annan. I Braunschweig är midten betonad: det skrattande lilla barnet i moderns knä. Det är icke blott lifligare, utan också

mera lefvande än de andra personerna, det koketterar med betraktaren, så som barn göra, när de märka, att man gifver akt på dem. I Kassel träda barnen, som skola mottaga välsignelsen, helt tillbaka. Tonvikten hvilar på gruppens periferi, på den blinde gubben, som högtidligt och med möda utöfvar sitt stora ämbete; på Josef, den förnämte diplomaten med sin fast slutna mun, som bevarat så mången hemlighet: försiktigt och säkert, så som han är van att handla, för han gubbens händer, när denne i sin blindhet står i begrepp att först välsigna den yngste; — och på Josefs hustru. Hon tänker öfver stundens handling och drömmer tillitsfull, nästan segerstolt om framtiden, som genom denna välsignelse inviges och får sitt fulla berättigande.

Rembrandt, skalden och dramatikern, förkunnaren af djupa hemligheter, har här fattat den krans, efter hvilken blott två eller tre konstnärer vågat sträcka sig och som ingen utom han har kunnat nå. Denna tafla med sina figurer i kroppsstorlek har samma fart och omedelbarhet som de hastiga pennteckningar, med hvilka han brukade fästa sina inre syner på bladet. Visserligen har han icke dröjt vid bisakerna i »Jakobs välsignelse». Stillebenssidan är blott jämnt och nätt antydd. Den är härlig, där den betonas — för att blott nämna hustruns dräkt —, men underordnar sig helt och hållet den själsliga sidan.

Vi talade mycket om dessa ting och framdrogo åter till jämförelse den ungefär tio år äldre braunschweigertaflan, hvars mera begränsade innehåll tillät ett yppigare utvecklande af stillebenskonsten. Vi kunde rent af icke tänka oss möjligheten, att »Jakobs välsignelse» hade kunnat bära samma rika skrud.

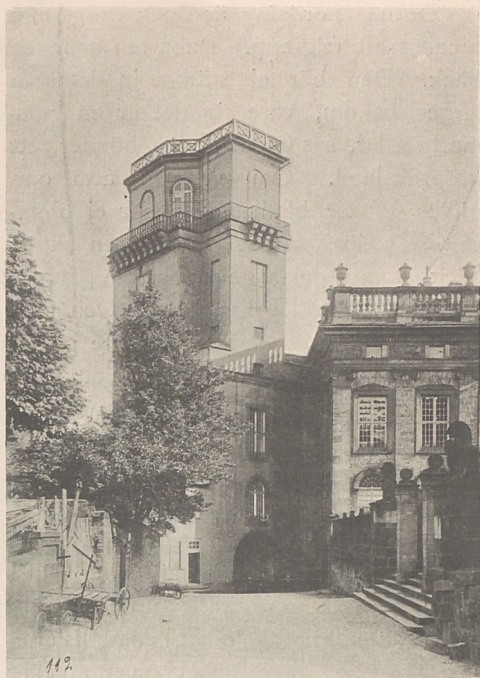
Den som känner sig betryckt af våra dagars stillebensetik, som helst

* »Jakobs välsignelse» är signerad 1656. Familjebilden anses af de förnämsta Rembrandtforskare (Bode, Emile Michel m. fl.) vara ett af konstnärens allra sista arbeten (1668—69), Ofvanstående kronologiska bestämning får därför stå för förf:s räkning.

vill förklara ämnet för något oväsentligt, och icke bland de lefvande finner någon som han kan erkänna såsom ledstjärna — han må låta Rembrandts konst tala. Önskar han veta, hvad ämnet betyder för konstnärens insats af all sin kraft eller af blott en del däraf, så bör han betrakta några dussin af mästarens förnämsta verk och fråga sig: hvad har ämnets art här fordrat af mästaren? De ämnen, som nu för tiden stå till vårt förfogande — vi sakna de viktigaste kategorierna —, ställa blott ensidiga anspråk på konstnären. Svaret som hämtas af Rembrandts verk har bindande kraft för oss. Ty knappast någon annan mästare gifves, inför hvilken alla den dag som är böja sig med sådan andakt.

Utanför museet stod allt i blom som om sommaren. Vi funno inga okända arter bland buskarna och plantorna, endast en högstammig heliotrop med yppigt utbredd krona tilldrog sig vår uppmärksamhet. Den svenske konstnären kom här in på sitt älsklingsämne, om blommor och blomsterodling. Samtalet gick öfver Mæterlinck till Strindberg, som med snillets instinkt känner och tyder växternas lifsytringar.

Därefter diskuterades de uttryck blomsterurmen tagit hos de olika kulturfolken — hvarvid engelsmännen sluppo lindrigast undan —, och konstnären uttryckte sin förhoppning att i Paris, hans resas mål, hinna få ett intryck af den efter de senare årens grundsatser anlagda blomsterträdgården i Luxembourgparken. Händelsevis hade jag strax förut sett den i full blom och var öfvertygad om att den nog skulle hålla sig oförändrad ända in i november. Också mig hade det förefallit, som om hela tanken i slotts- och trädgårdsanläggningen först genom de nya planteringarna åter framträdde. Framför slottets klart silfvergrå

GÅRDSINTERIÖR FRÅN MUSEET I
KASSEL.

trädgårdssida utbreder sig först en låg plan yta, på båda sidor omgifven af höga terrasser med vidsträckt trädplanteringar. Breda, sakta sluttande trappor föra upp till dessa, och balustrader på murarna inbjuda den besökande att stiga fram och njuta af utsikten öfver trädgården nedanför. Där utbreda sig de yppigaste blomstergrupper, hvilkas färgprakt först från den upphöjda ståndpunkten fullt kan uppskattas. Dessa grupper äro icke anlagda på samma sätt som våra rabatter med låga, färgrika blommor och bladväxter. De bestå af idel höga blommande växter, som återkomma år efter år, yfviga höstastrar med små blommor i alla färger ända till den hvita — buskliknande vilda malva-arter, salvia och alla slags blommande buskar. Blomsterbäddarna se snarast ut som blommande häckar kring gräsmattorna.

Denna anordning är dock enligt min mening ett felgrepp. Rabatten är ingen häck. Den bör ej stänga in det som ligger bakom, vare sig det är en gräsmatta eller, såsom hos våra bönder, ett grönsaksland. Om en gräsmatta omgifves af en blomsterlist, bör ej blomsterlisten löpa rundt om som en sluten häck, utan afdelas genom smala gångar, som leda in till gräsmattan. Och mellan gräsmattan och listen måste gå en smal gång, redan af det praktiska skälet att gräset bör kunna mejas.

Det hade särskildt slagit mig, att icke heller den franske trädgårdsmästare, som i Luxembourg visat en sådan blick för det lämpliga, hade tagit hänsyn till dessa fordringar. Hans anläggning skulle hafva gjort ett obeskrifligt mycket friare och rikare intryck, om blomsterlisterna varit afdelade endast så pass mycket som den praktiska skötseln af trädgården fordrade. Jag har ingenstädes i Frankrike sett sådana landträdgårdar som dem vi äga i Marschlandet. Grönsakslanden vid de franska landtgårdarna äro dock ännu anlagda efter samma plan. Jag är öfvertygad om, att om någon af våra bönder finge i uppdrag att förse Luxembourgs gräsmattor med blomsterbäddar, så skulle han utan vidare på den monumentala slottsanläggningen tillämpa de grundsatser, som ligga honom i blodet från hans egen täppa.

Också i trädgårdskonsten måste vi börja om från a b c, liksom i alla andra dekorativa konstarter.

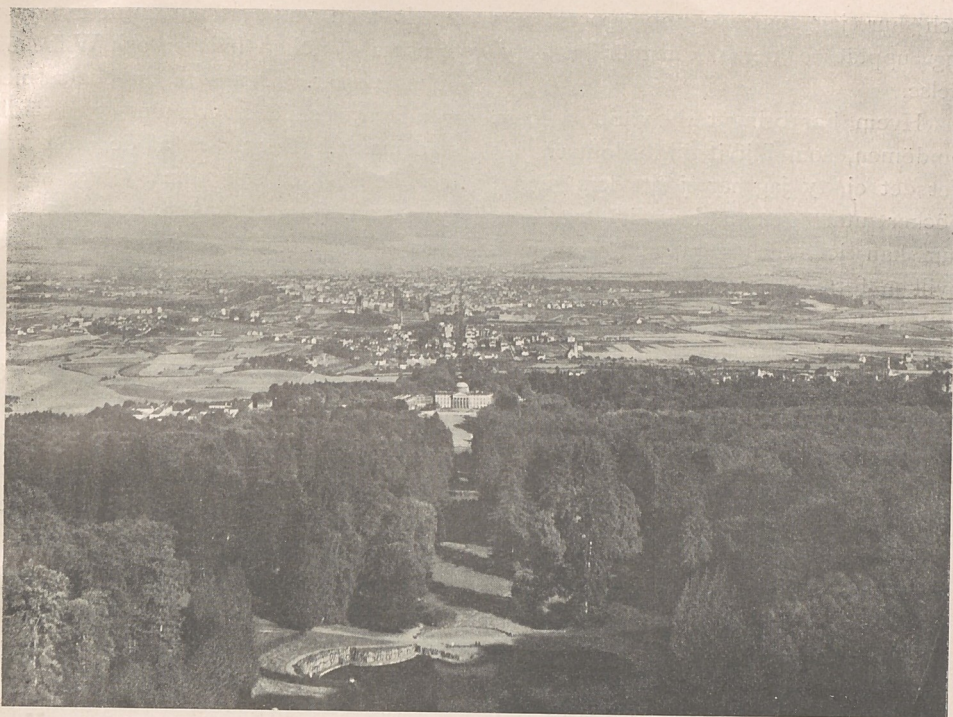
Vi kommo på allahanda drastiska exempel, där vi i solskenet njöto af den sköna utsikten från Kassels museum. När vi öfver terrassmuren blickade ned i floddalen, föreföll det oss som om träden på sluttningen under de sista åren skjutit upp för högt. De vackra, af gamla träd inramade anläggningarna framför orangerierna såg man nu knap-

past. Konstnären hälsade med återseendets glädje terrassens gamla raka byggnader, till form och färg förnäma, oåtkomliga väsen, vittnen om en ännu inom sig själf sluten kultur.

Den som har sinne för humor i byggnadssil kan fröjda sig åt alla möjliga motsatser och likheter vid det härliga torget bakom Museum Fridericianum, som vi därefter uppsökte.

Åt den väldiga Friedrichsplatz vänder byggnaden en prydligt putsad grå fasad, helt ståtlig och pelarprydd och akademisk. Man anar ej, att den ser helt annorlunda ut på baksidan. Den intimaste vyn af denna baksida erbjuder norra ingången, från Seitenstrasse. Bakom museibygnaden leder den gamla gatan — hvilken väl redan under förhistoriska tider tjänat som förbindelseled med motsatta Fuldastranden — lik en hålväg ned till gamla staden. Åt denna sluttande gata, som var omöjlig att reglera, vetter museets gård. Då byggnadens värdighet icke kunde förlikas med sluttningen, anbragtes en terrassmur med en väl afvägd trappa, hvilket bildar mycket pittoreska brutna linjer. Denna museets gårdssida är verkligen ståtlig: två flyglar begränsa gården, midt för skjuter en halfrundel fram. Ingen puts täcker de af stora, röda kvaderstenar uppförda murarna. Det hela är vida saftigare, mäktigare och mera måleriskt än den gräputsade framsidan åt Friedrichsplatz. Man tänker på Rom. En lämplig bostad för det utsökta lilla antikmuseet i jordväningen (med en liten grekisk Nike i brons och andra goda ting).

Nederst avslutas den branta sluttningen af ett gotiskt porthvalf, öfver hvilket höjer sig en underlig, tornliknande byggnad med många klassiciserande gesimser och några balkonger. Hvad är det? Intet annat än det forna Kassels

UTSIKTEN FRÅN HERKULESBILDEN VID WILHELMSHÖHE.

gamla gotiska porttorn. Det har fått stå kvar, men för att bringa det mera i öfverensstämmelse med den klassiska museibyggnaden har man klädt det i antik kostym. Endast porthvalfvets linje har undgått travestering.

Och midt emot museet, i rad med den gamla porten står en högst betagande grupp af ålderdomliga borgarhus, först det otroligt låga portvaktarbostället, därpå i afsatser öfver hvarandra mera ansenliga byggnader med röda tak och gårdar, från hvilka träden sträcka ut sina grenar.

Medan vi väntade på dörrvakterskan, som från sin lilla portvaktssstuga måste gå upp i museibyggnaden genom porttornet — hela byggnadskomplexet hänger tillsamman invändigt — hade vi god tid att fröjda oss åt den vackra föreningen af klassiskt allvar, påsmetad romantik, stor- och småborgerlig trefnad

och hedersam värdighet och åt allt det härligt pittoreska, som skapats af allt detta, blandadt med hvartannat, motsatt hvartannat, invuxet i hvartannat.

Under en kort promenad fånglade oss den lugna, tillbakadragna skönheten hos det gamla furstliga Kassel, som rymligt och högtidligt breder ut sig vid randen af mäktiga terrasser. Dess korta byggnadstid, som rymmes mellan rokokon och senempiren, gifver det hela en prägel af enhetlighet, som förr, när man älskade ornament och stilar med yppiga former, kom denna del af staden att anses och utskrikas såsom tråkig. Det omdömet gäller ännu i vida kretsar. Öfver Kassel hvilar samma hölje af gulnade omdömen från en annorlunda kännande förgången tid som öfver Mannheim och Karlsruhe, hvilka stamma från samma period. Jag minns ännu lifligt, med hvilka fördomar jag första gången skådade dessa städer.

och hur jag spärrade upp ögonen, när jag upptäckte deras konstnärliga betydelse.

Hvem har bringat till världen dessa omdömen, som blifvit till fördomar? Jag vet det ej, ty jag har ej fått dem genom böcker utan genom muntlig tradition. Jag kan icke ens säga, af hvem och i hvilken form jag hört dem. De äro en tyst öfverenskommelse från en förgången tidsålder, hvars åsikter i torkad form pläga öfvergå till den följande såsom en värdefull fastän opröfvad ägodel. Först den tredje generationen brukar röja undan dem. Egentligen kan man dock icke säga röja undan. Ingen behöfver lägga hand vid dem, ty de falla sönder och blifva till stoft af sig själfva. Men om någon skulle djärfvas att vilja sopa bort dem, medan de ännu täcka marken som visset löf och vid hvarje vindstöt hvirfla kring i luften, så uppresa sig försvarare, som söka hindra den galne nidingen i hans förehafvande.

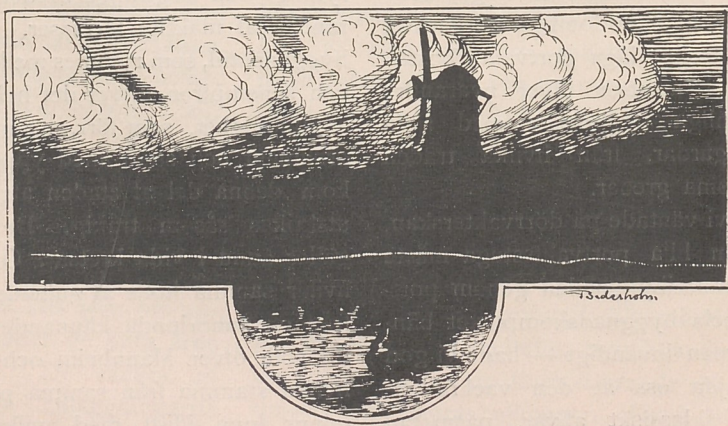
På samma sätt kommer det att gå med de omdömen och fördomar, som välla fram ur *vår* känsla. De komma att gälla långt efter sedan den känsla, som födt dem, är slut.

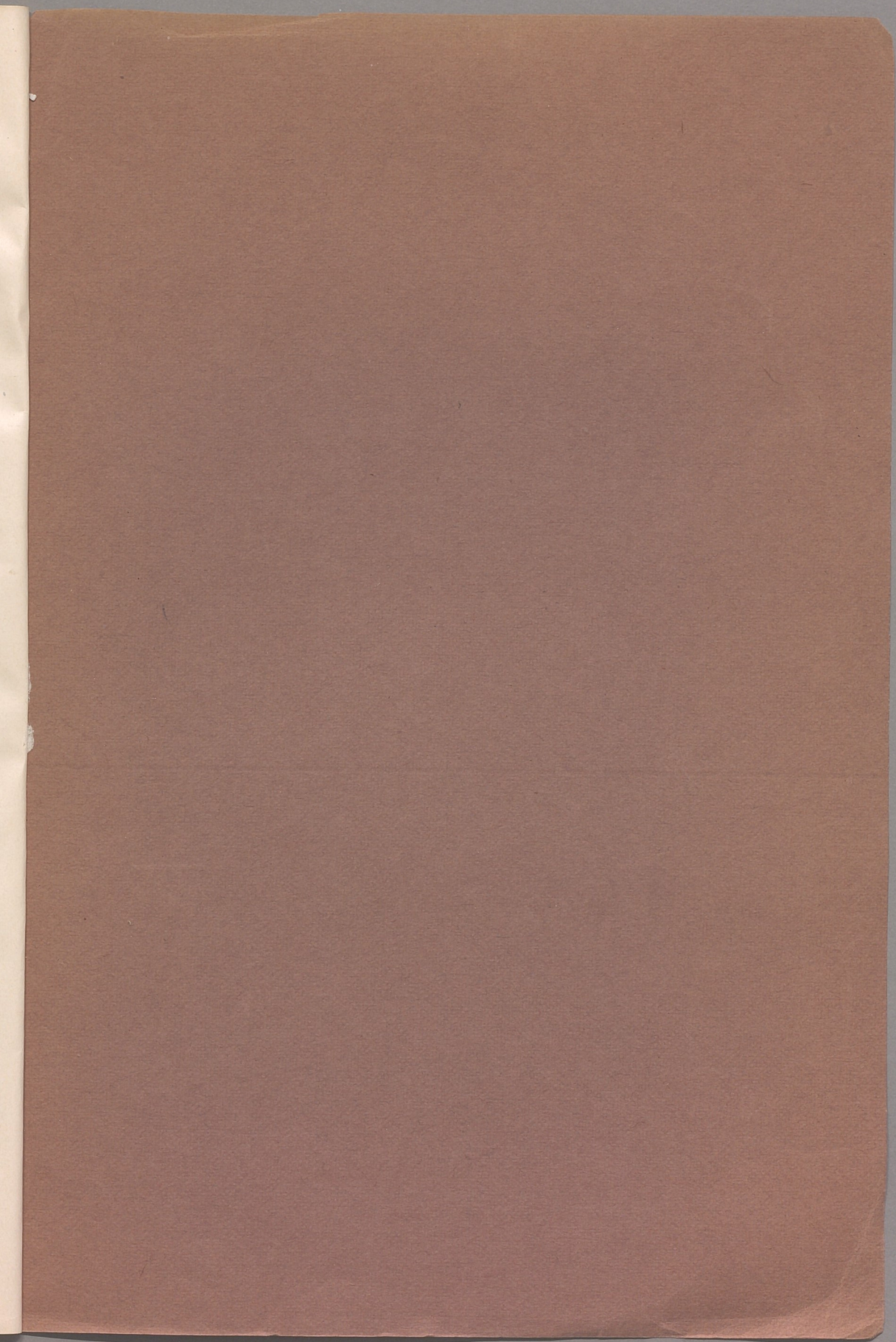
Ett helt nytt Kassel har på de sista

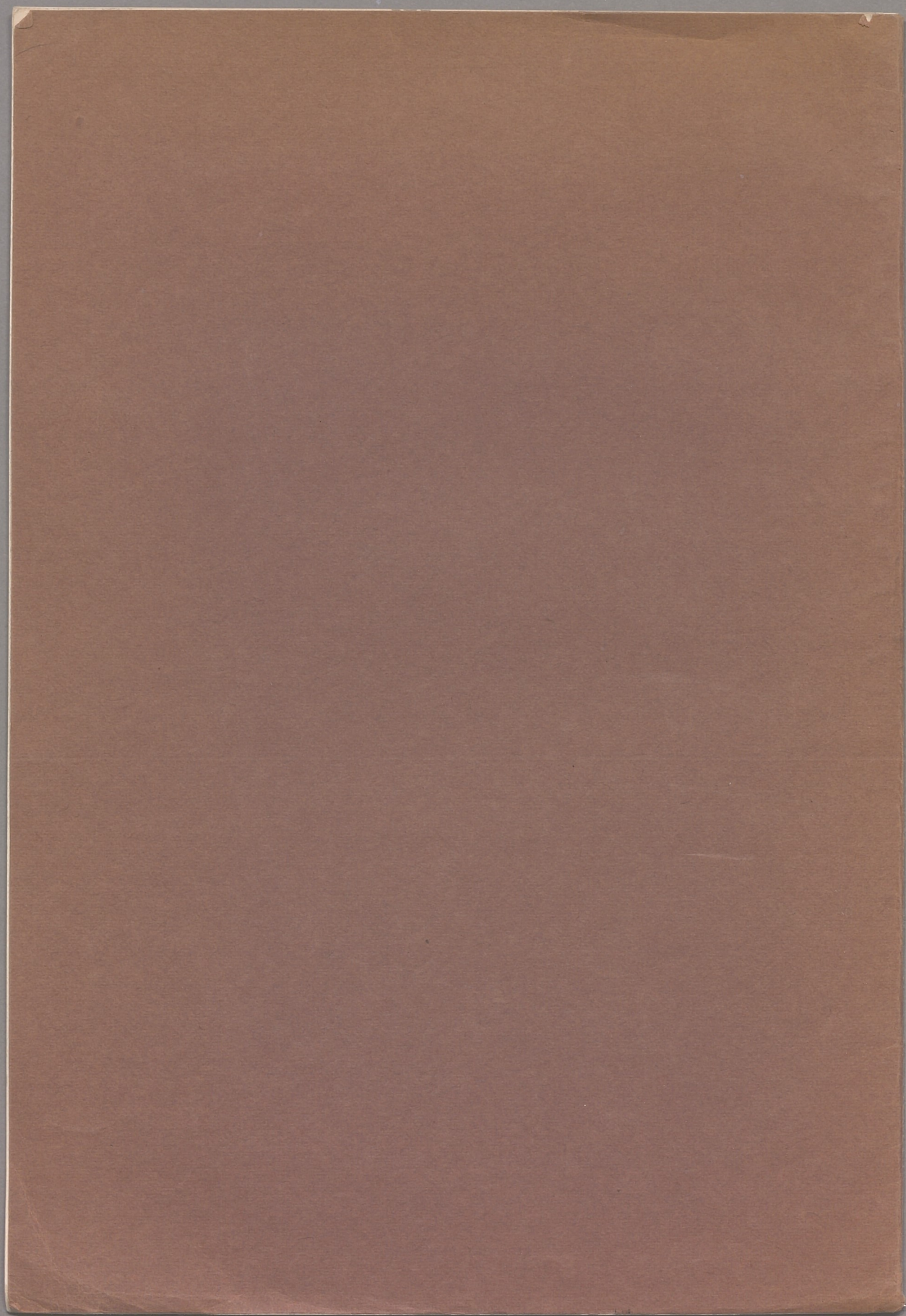
trettio åren vuxit ut mellan detta lugna, förnäma, furstliga kvarter och Wilhelmshöhes portar. Den som nu blickar ned från Herkulesbilden har under sig en väldig stadsmassa. Det är en af de mest hänförande utsikter som finnas öfver någon tysk stad. Jag vet ingen, som kan upp- taga täflan i storhet och bredd och linjernas skönhet.

Om det finnes en infartsväg till Kassel, som ginge öfver Herkules från Wilhelmshöhe, och om den resande, när han hade njutit af utsikten, kunde färdas genom parken ned till den moderna staden, därifrån besöka det absoluta furstendömet stad och slutligen stiga ned till den medeltida borgarstaden, skulle hans intryck af de tre kulturskeden, han vandrat genom, kanske blifva än lifligare, än om han färdades i motsatt riktning.

Det gifves knappast någon annan plats, där dessa kulturskeden stå så skilda. Än i dag går man genom portar från det ena in i det andra. Kassel har icke utvecklats sig i årsringar, som omärkligt öfvergått ur det ena i det andra, utan mest i stora språng åt ett och samma väderstreck.

www.books2ebooks.eu